

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE ALMAN EĞİTİM GEMİLERİNİN OSMANLI SULARINDAKİ SEYAHATLERİ

Zafer ATAR *

Öz

Osmanlı Devleti ile Almanya arasındaki ilişkiler uzun ve köklü bir geçmişe sahiptir. İki devlet arasındaki ilişkilerin dönüm noktası ise, Osmanlı Devleti'nde II. Abdülhamid'in, Almanya'da ise II. Wilhelm'in tahtta buldukları dönemdir. Özellikle II. Wilhelm'in Alman İmparatoru olduktan hemen sonra Osmanlı Devleti ile ilişkilerini geliştirmeye çalıştığını görmekteyiz. Bu bağlamda II. Wilhelm her sene, Alman donanmasında bulunan Moltke, Charlotte, Gnesineu, Stein ve Stosch adlı eğitim gemilerinden birini Osmanlı sularına göndermiştir. Bu çalışmada, bahsi geçen gemilerin Osmanlı sularındaki seyahatleri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Almanya, II.Abdülhamid, Eğitim Gemisi, Seyahat.

THE CRUISE OF GERMAN TRAINING SHIPS IN THE WATERS OF OTTOMAN EMPIRE DURING THE REIGN OF ABDULHAMIT II

Abstract

The relations between the Ottoman Empire and Germany had been deep rooted and long lasting. The milestone of the relation of these two countries was the time period of Abdulhamit II's reign in Ottoman Empire and Wilhelm II' s reign in Germany. The relations between Germany and the Ottoman Empire developed immediately after Wilhelm II had succeeded to the throne. Each year, a bunch of training ships called Moltke, Charlotte, Gnesineu, Stein ve Stosch were sent to the Ottoman Empire. In this study, travelling of the so called ships around Ottoman is dealt with.

Keywords: The Ottoman Empire, Germany, Abdulhamit II, Training Ships, Cruise.

---

* Yrd. Doç Dr., Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Manisa, (atarzafer@hotmail.com).

Giriş

Almanya’da II. Wilhelm’in tahta geçmesi, Türk-Alman ilişkileri bakımından önemli bir dönüm noktasıdır. Zira 1888 yılında II. Wilhelm’in tahta geçmesiyle birlikte, Almanya’nın Osmanlı Devleti ve onunla bağlantılı olarak Ortadoğu’ya yönelik politikalarında önemli değişiklikler olmuştur¹. Bu değişimin önemli göstergelerinden biri, iki hükümdar arasındaki ilişkilerin kısa sürede dostluğa dönüşmesidir². Nitekim II. Wilhelm, ilki tahta çıktıktan yaklaşık bir sene sonra yani 1889 yılında olmak üzere, 1898 ve 1917 yıllarında, üç kez Osmanlı Devleti’ni ziyaret etmiştir³. Diğer taraftan yine Kaiser, Türk-Alman ilişkilerinde dostluğun ve samimiyetin gelişmesi adına ilki 1895 yılında olmak üzere⁴, her sene Osmanlı sularına bir eğitim gemisi göndermeye başlamıştır. Bu durum Osmanlı basınına şu şekilde yansımıştır; “*malum olduğu üzere Almanya İmparatoru Wilhelm Hazretleri, zât-ı şevketsemtat Hazret-i Padişahiye ve Devlet-i Aliyelerine olan hissiyat-ı samimiyelerinin bir delili olmak üzere her sene memalik-i şahane sularına bir mektep sefinesi izâm eylemektedir...*”⁵.

Bilindiği üzere II. Wilhelm, tahta çıktıktan sonra geliştirdiği küresel politikanın gereği olarak⁶ Alman donanmasını kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda donanma personeli, subay ve deniz okulu öğrencilerinin eğitimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu faaliyetler kapsamında donanmanın önemli gemilerinden olan Moltke, Charlotte, Gneisenau, Stein ve Stosch, birer eğitim gemisi haline getirilmişlerdir. Birinci Dünya savaşı öncesinde, Alman

- 1 Mustafa Gencer, “Osmanlı-Alman Münasebetleri Çerçevesinde Şark Meselesi”, *Türkler*, Ed. Hasan Celal Güzel - Kemal Çiçek - Salim Koca, Cilt 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002 s.37.
- 2 Bkz. İlon Bayraktar, “Kaiser II. Wilhelm’in İstanbul’a Üç Ziyareti ve Hediyelet”, *İki Dost Hükümdar, Sultan II. Abdülhamid Kaiser II. Wilhelm*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 2010, ss.59-96.
- 3 II. Wilhelm’in Osmanlı Devleti’ni ziyaret etmesinin birçok nedeni bulunmaktaydı. Bunları, Protestan kilisenin açılması ve hac gibi dini, Osmanlı coğrafyasındaki Alman nüfuzunun artırılması gibi siyasi, Alman ticaretinin ve yatırımlarının artırılması gibi ticari ve nihayet o tarihlerde Batılılar için gizemini halen koruyan Şark’ı görmek gibi turistik amaçlar şeklinde sıralayabiliriz. Bkz. Necmettin Alkan, “Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhelm’in 1898 Şark Seyahati”, *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı XXXI, İstanbul 2008, s. 10; II. Wilhelm’in Osmanlı Devleti’ni ziyaretleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşe Osmanoğlu, *Babam Abdülhamid*, Güven Yayınevi, İstanbul 1960, ss.45-51; İlber Ortaylı, *İkinci Abdülhamid Döneminde Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Yay., Ankara 1981, ss.52-56; Ulrich Trumpener, “Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.130; Ö.Kürşat Karacaçil, “Alman İmparatoru İstanbul’da (1917)”, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 6, Sayı 12, Ankara 2013, s.111-133; Ö.Kürşat Karacaçil, “II. Wilhelm’in Osmanlı İmparatorluğunu Ziyareti ve Mihmandarı Mehmed Şakir Paşa’nın Günlüğü” (1898), *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, Cilt 24, Sayı 2, Aralık 2014, ss. 73-97; Bedi N. Şehsuvaroğlu, “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Yurdumuzu Ziyaretleri”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı 6, İstanbul 1972, ss.20-27.
- 4 BOA. Y.A.HUS. 338-52 (9.Ca.1313); BOA. HR.SYS. 21-25 Lef: 8. (26 Aralık 1904).
- 5 “Moltke Sefinesi”, *İkdam*, 1 Ekim 1903, s.3.
- 6 Bkz. H. Bayram Soy, “II. Wilhelm, Weltpolitik ve II. Abdülhamid”, *Türkler*, Ed. Hasan Celal Güzel - Kemal Çiçek - Salim Koca, Cilt 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.25-33.

donanmasının en önemli eğitim gemileri olarak kabul edilen bu gemiler⁷, Wilhelm'in talimatı doğrultusunda her yıl düzenli olarak Osmanlı Limanlarını ziyaret etmişlerdir.

Moltke Eğitim Gemisi

Moltke eğitim gemisi 18 Ekim 1877 tarihinde Alman donanmasına katılmıştır. 1881-1889 yılları arasında Almanya dışında bulunan gemi, 1889 yılında eğitim gemisi haline getirilmiş ve 1908 yılına kadar deniz okulu öğrencilerinin eğitimi amacıyla kullanılmıştır⁸. 74 metre uzunluğunda, 14 metre genişliğinde ve 2856 ton ağırlığında olan gemi yaklaşık 461 kişiliktir⁹. Moltke eğitim gemisinin, Osmanlı sularına ilk seyahati, 1895 yılı sonlarında gerçekleşmiştir. Alman sefaretinden Osmanlı Hariciyesine bildirilen seyahat programına göre gemi, 15 Kasım 1895 tarihinde İzmir limanına gelecek, yaklaşık 50 gün kadar İzmir'de kaldıktan sonra, 2 Ocak 1896 tarihinde İskenderiye limanına hareket edecektir. Daha sonra ise 20 Ocak 1896 tarihinde Korfu'ya doğru yola çıkacak olan gemi, böylelikle Osmanlı sularından ayrılacaktır¹⁰. Ancak daha sonra geminin seyahat programında yapılan bir değişiklikle, Moltke'nin İzmir'den İskenderiye'ye hareket tarihi, Ocak ayının 10'uyla 15'i arasına tehir edilmiştir¹¹.

Planlandığı üzere Moltke, 15 Kasım Cuma günü İzmir limanına ulaşmıştır. Limana girişi esnasında kale-i şahaneyi selamlayan gemi, kışla-i hümayundan yapılan top atışlarıyla karşılanmıştır¹². Osmanlı sularındaki ilk seyahati esnasında gemide 446 mürettebat bulunmaktadır. 15 Kasım'da İzmir limanına ulaşan gemide bulunan Alman Bahriye Mektebi öğrencileri ile subaylar sık sık İzmir ve çevresinde gezilere çıkmışlardır. Örneğin 14 Aralık 1895 günü gemide bulunan öğrencilerin büyük bir bölümünün katılımıyla, Ayasuluğ ile Manisa'ya gezi tertip edilmiş ve öğrencilere bu bölgelerdeki tarihi mekânlar gezdirilmiştir¹³. Bir başka programda ise 200'ün üzerinde öğrenci, araba ve merkeplerle Karşıyaka'daki Aya Triyadi mevkiine götürülmüşlerdir. Hristiyan inanaşa göre her yıl 25 Aralık'ta kutlanan Hz. İsa'nın doğum günü vesilesiyle, Moltke eğitim gemisinin kumandanı tarafından öğrencilere Aya Triyadi'de bir ziyafet verildiği İzmir basınına yansımıştır¹⁴. Yaklaşık 50 gün kadar İzmir limanında demirleyen Moltke eğitim gemisi, 3 Ocak Salı günü İzmir'den ayrılmıştır¹⁵.

7 Marijan Zuvic, "The Never Ending Story of Training Ships", *Transactions on Maritime Science*, Vol. 1, No.2, October 2002, Split-Croatia, s. 129.

8 Erich Gröner, *Die Deutschen Kriegsschiffe 1815-1945*, München 1982, s. 71.

9 Georg Wislicenus, *Deutschlands Seemacht*, Leipzig 1896, s. 146.

10 BOA. Y.A.HUS. 338-52 (9.Ca.1313); BOA. HR.SYS. 21-25 Lef: 8. (26 Aralık 1904).

11 BOA. HR.SYS. 21-25 Lef: 7. (26 Aralık 1904).

12 *Ahenk*, 18 Teşrin-i sani 1895, s.2.

13 *Ahenk*, 17 Kanun-ı evvel 1895, s.2.

14 *Ahenk*, 31 Kanun-ı evvel 1895, s.1.

15 *Ahenk*, 7 Kanun-ı sani 1895, s.1.

Moltke eğitim gemisinin Osmanlı limanlarını ikinci ziyareti, 1900 yılının Aralık ve 1901 yılının Ocak aylarında gerçekleşmiştir. Zira bahsini ettiğimiz tarihlerde Akdeniz'e gelen gemi öncelikle Beyrut'a, daha sonra ise İstanbul'a gelmiştir. Moltke eğitim gemisin bu seyahatini, Alman İmparatoru Kaiser II. Wilhelm'in 1898 yılında Osmanlı Devleti'ne gerçekleştirdiği ziyaretin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Zira bilindiği üzere Kaiser, Osmanlı başkenti ve II. Abdülhamid'i ziyaretinin bir hatırası veyahut nişanesi olarak İstanbul'da bir çeşme yaptırmak istemiş ve bu istek, Osmanlı Devleti tarafından kabul görmüştür. Bu bağlamda İmparator Kaiser, Moltke eğitim gemisini 1901 yılı Ocak ayında, çeşmenin açılış törenine katılmak üzere İstanbul'a gönderecektir¹⁶.

Bunun dışında Kaiser, İstanbul'un ardından Suriye ve Beyrut'u kapsayan Ortadoğu gezisi esnasında ziyaret ettiği Selahaddin Eyyubi'nin Şam'da bulunan türbesine "yadigar-ı ziyaret"¹⁷ olmak üzere bir "taç" hediye etmek istemiştir¹⁸. Bu noktada Kaiser'in talebinin İslami kaideler açısından bir sakıncası olup olmadığına Osmanlı makamlarınca sorgulandığı görülmektedir. Zira fetvahaneye, konuya ilişkin görüşü sorulmuş ve tacın türbeye konulmasında herhangi bir sakınca olmadığı cevabı alınınca, Kaiser'in isteği kabul edilmiştir¹⁹. Konu Osmanlı arşiv belgelerine şu şekilde yansımıştır²⁰:

"Almanya İmparatoru hazretlerinin yâdigâr-ı ziyareti olmak ve Türbe-i Selahaddin-i Eyyubi hazretlerine vaz olunmak üzere tuncdan i'mal edilmiş olan tacın kabulü imparator müşarün-ileyh hazretleri tarafından iltimas edildiğinden ve taraf-ı meşihât ile cereyan eden muhabereden bahsle istizânı hâvi Hariciye Nezareti'nden arz ve takdim kılınan tezkire manzûr-ı âli buyrularak keyfiyetin müzakeresiyle kararının arzı şeref sâdır olan irade-i seniyye-i hazret-i hilafetpenâhi iktizâ-yı celilinden bulunduğu mübellig tezkire-i hususiye miyane-i bendegânemizde ledel-kırâ'e sâlifü'l-beyân tâcın kabulüyle müşârün-ileyh Selahaddin-i Eyyubi hazretlerinin türbelerine vaz'ında be's olmadığından ..."

Yukarıda yer alan ifadelerden de anlaşılacağı üzere, "tac"ın Selahaddin Eyyubi'nin türbesine Alman İmparatorunun bir hatırası olarak konulması kabul edilmiştir. Bahsi geçen "taç" Moltke eğitim gemisi vasıtasıyla önce Beyrut

16 Kaiser tarafından Sultanahmet Meydanı'nda inşa ettirilen çeşme hakkında bilgi için bkz. Reşat Ekrem Koçu, "Alman Çeşmesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul 1959, s.727-728; Afife Batur, "Alman Çeşmesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul 1993, s.208-209; Nurcan Yazıcı, "Türk-Alman Dostluğunun Hatırası/Nişanesi, Sultanahmet'teki Alman Çeşmesinin İnşa Süreci ve Bir Çizimin Düşündürdükleri", *İki Dost Hükümdar, Sultan II. Abdülhamid Kaiser II. Wilhelm*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 2010, ss. 173-197.

17 BOA. BEO. 1606-120433. (19.N.1318).

18 BOA. Y.MTV. 208-155. (28.B.1318); BOA. Y.PRK.BŞK. 63-50. (29.B.1318).

19 BOA. Y.MTV. 208-155. (28.B.1318/21 Kasım 1900)

20 BOA. İ.HUS. 85-1318/Ş/71. (16.Ş.1318); BOA. MV. 98/B-232 (23.Ş.1318).

Limanı'na ulaştırılmış²¹ ve oradan da Şam'a getirilerek Selahaddin Eyyubî'nin türbesine konulmuştur²². Böylelikle Moltke eğitim gemisi ilk görevini ifa etmiştir.

Beyrut limanından ayrılan Moltke eğitim gemisinin bundan sonraki durağı ise İstanbul olacaktır. Zira *Mâbeyn-î Hümâyûn Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'* ne, Berlin Sefareti'nden gönderilen 8 Aralık 1900 tarihli yazıda "Akdeniz'de bulunan Moltke adlı Alman eğitim gemisinin, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in inşa ettirdiği çeşmenin açılış merasimine katılmak üzere İstanbul'a geleceği"²³ bildirilmiştir. Seyahat programına göre Moltke eğitim gemisi, 22 Ocak'ta Dersaadet'e ulaşacak ve çeşmenin açılış törenine iştirak ettikten sonra 28 Ocak'ta İstanbul'dan ayrılacaktır²⁴. Ancak bayram münasebetiyle geminin geliş tarihi tehir edilmiştir²⁵. Moltke eğitim gemisinin Çanakkale Boğazından geçmesi için verilen izin²⁶ ardından gemi, 25 Ocak 1901 tarihinde İstanbul'a ulaşmıştır²⁷. Liman dairesi, Moltke gemisi için özel bir şamandıra tahsis etmiştir²⁸. Sabah saatlerinde İstanbul'a ulaşan gemiyi, Ayastefanos açıklarında Fevaid vapuru ile Bahriye Nazırı Hüsnü Paşa karşılamıştır. Daha sonra Tophane önlerine demir atan Moltke gemisine "hoşgeldiniz" demek üzere beş çift filika ile giden Hüsnü Paşa, gemi komutanı Deniz Albay Franz ve diğer mürettebat tarafından dostane bir şekilde karşılanmıştır²⁹. Moltke eğitim gemisinde düzenlenen törende, Nazır Hüsnü Paşa gemi mürettebatından bazı kimselere bir kıta dördüncü rütbeden mecidiye nişanı ve 116 adet gümüş liyakat madalyası takdim etmiştir³⁰. Ayrıca uzun süreden beri denizde olan mürettebata hediye olarak şekerleme ve sigara da ikram edilmiştir³¹.

İstanbul'a gelen Moltke eğitim gemisinde bulunanların sayısı hakkında farklı rakamlar bulunmaktadır. Arşiv belgelerine göre gemide, 47'si halen öğrenci ve 205'i ise mezun olan stajyerler olmak üzere toplamda 252 deniz okulu öğrencisi ile geminin komuta kademesi bulunmaktadır³². Basına yansıyan haberlerde ise, gemi kumandanı Miralay (Albay) Franz dışında, 22 subay, deniz okulundan mezun 60 mühendis öğrencinin bulunduğu ve toplam mürettebatın

21 "Moltke Sefinesi", *İkdam*, 27 Kanun-ı Sani 1901, s. 2-3.

22 BOA. BEO. 1606-120433. (19.N.1318); Moltke Sefinesi", *İkdam*, 27 Kanun-ı Sani 1901, s. 3.

23 BOA. Y.MTV. 209-80. Lef: 1 (15.Ş.1318).

24 BOA. Y.A.HUS. 412-116 (12.N.1318); *Tercümân-ı Hakikât*, 20 Kanun-ı Sani 1901, s.1.

25 "Çeşmenin Resm-i Küşadı", *İkdam*, 22 Kanun-ı Sani 1901, s. 2.

26 BOA.İ.HUS. 86-1318/N/33 (19.N.1318); BOA. BEO. 1606-120423 (03.L.1318); BOA. İ.HUS. 86-1318/L/03 (03.L.1318); BOA. BEO. 1610-120680 (03.L.1318); *İkdam*, 20 Kanun-ı Sani 1901, s. 1.

27 *İkdam*, 19 Kanun-ı Sani 1901, s. 2; *İkdam*, 24 Kanun-ı Sani 1901, s. 3; "Hatıra-i Ziyaret", *Tercümân-ı Hakikât*, 25 Kanun-ı Sani 1901, s.1; "Moltke Sefinesi" *Tercümân-ı Hakikât*, 26 Kanun-ı Sani 1901, s.1; "Çeşme", *Servoet*, 26 Kanun-ı Sani 1901, s.2.

28 *İkdam*, 19 Kanun-ı Sani 1901, s. 2.

29 *İkdam*, 19 Kanun-ı Sani 1901, s. 1.

30 BOA. Y.PRK. 29-86 (05.L.1318); *Tercüman-ı Hakikât*, 26 Kânun-ı Sani 1901, s.1; *İkdam*, 26 Kanun-ı Sani 1901, s.2.

31 *İkdam*, 26 Kanun-ı Sani 1901, s.1.

32 BOA. Y.MTV. 209-80. Lef: 2 (15.Ş.1318).

450 kişi olduğu³³ belirtilmektedir. Moltke eğitim gemisinin komuta kademesi ile gemideki diğer görevlilerin isim ve unvanları şu şekildedir³⁴;

İsim	Görev	
Franz	Bahriye Kaymakamı ve Geminin Süvarisi	Deniz Albay
Jacobsen	Bahriye Binbaşı ve Geminin İkinci Süvarisi	Deniz Binbaşı
Grumbkaur	Bahriye Yüzbaşısı	Deniz Yüzbaşı
Symanski	Bahriye Mülazım-ı Evvel	Deniz Üsteğmen
Nölle	Bahriye Mülazım-ı Evvel	Deniz Üsteğmen
Rudolf Schultz	Bahriye Mülazım-ı Evvel	Deniz Üsteğmen
Hagedorn	Bahriye Mülazım-ı Evvel	Deniz Üsteğmen
Von Bodecker	Bahriye Mülazım-ı Evvel	Deniz Üsteğmen
Von Gossel	Bahriye Mülazım-ı Sani	Deniz Teğmen
Lützour	Bahriye Mülazım-ı Sani	Deniz Teğmen
Wilke	Bahriye Mülazım-ı Sani	Deniz Teğmen
Preutzel	Bahriye Mülazım-ı Sani	Deniz Teğmen
Jashzenski	Bahriye Mülazım-ı Sani	Deniz Teğmen
Schening	Bahriye Piyadesi Mülazım-ı Evvel	Deniz Piyade Üstğ.
Nasser	Başmühendis	
Dr. John	Sertabip	Başhekim
Dr. Glöye	Tabip Muavini	Başhekim Yardımcısı
Unger	Baş veznedar	
Kleni	Rahip	

Moltke'yi karşılama töreninin ardından, başta gemi komutanı Deniz Albay Franz olmak üzere mürettebattan bir kısım subay ve öğrenci "selamlık resm-i âlisine" yani "Cuma Selamlığına" katılmak üzere gemiden ayrılmışlardır. Cuma selamlığının ardından ise akşam saat dokuza kadar İstanbul'un muhtelif yerlerini gezmişlerdir³⁵.

Alman İmparatoru II. Wilhelm, çeşmenin açılış merasimine katılmak üzere Dersaadet'e, Moltke eğitim gemisi dışında ayrıca 5 kişiden oluşan bir de heyet göndermiştir. Heyetin başkanlığını aynı zamanda II.Wilhelm'in yaveri olan General von Kissel yapmaktadır. General Heinz von Kranski, Albay Langen, Teğmen Wilhelm von Lange ve saray mabeyncilerinden Mollinon ise heyette yer alan diğer isimlerdir³⁶. Bu süreçte Osmanlı makamlarının, heyetin titizlikle ağırlanması³⁷ için azami derecede çaba sarf ettiklerini görmekteyiz.

33 İkdâm, 26 Kanun-ı Sani 1901, s.1; Servet, 26 Kanun-ı Sani 1901, s.1

34 BOA. Y.MTV. 209-80. Lef: 2-3 (15.Ş.1318); İkdâm, 26 Ocak 1901, s.1; Tercüman-ı Hakikât, 26 Kânun-ı Sani 1901, s.1.

35 "Çeşme", Servet, 26 Kanun-ı Sani 1901, s.2.

36 BOA. Y.PRK.EŞA. 37-41(19.L.1318); İkdâm, 26 Kanun-ı Sani 1901, s. 1; "Hatıra-i Ziyaret", Tercüman-ı Hakikât, 26 Kânun-ı Sani 1901, s.1; "Tebliğât-ı Resmîye", Servet, 26 Kânun-ı Sani 1901, s.1.

37 BOA. Y.PRK.EŞA. 37-41(19.L.1318).

Bu bağlamda heyetin Beyoğlu'nda bulunan Pera Palas otelinde konaklaması³⁸ uygun görülmüştür.

Alman İmparatoru tarafından çeşmenin açılış törenine katılmak üzere görevlendirilen özel heyet, 22 Ocak günü Berlin'den hareket eden Viyana treniyle yola çıkmıştır³⁹. 25 Ocak Cuma günü sabah saatlerinde Dersaadet'e ulaşan treni, Sirkeci istasyonunda Hariciye Muavinlerinden Nasır Paşa, Teşrifat-ı Hariciye Muavinlerinden Abdülrezzak Efendi ve Alman Konsolosluğu'ndan Ataşemiliter Binbaşı Morgen karşılamıştır⁴⁰. Heyet buradan kendilerine tahsis edilen arabalar ile dinlenmeleri için Pera Palas oteline götürülmüştür⁴¹. Bir süre otelde istirahat eden heyet daha sonra, Moltke eğitim gemisi efradıyla beraber Cuma selamlığını izlemek üzere Yıldız Sarayı'na gelmiştir. Cuma selamlığının ardından ise heyette bulunanların tamamına çeşitli rütbelere madalyalar verilmiştir⁴².

26 Ocak Cumartesi günü gerek Almanya'dan gelen özel heyet ve gerekse Moltke eğitim gemisi mürettebatı açısından oldukça renkli geçmiştir. Zira sabah saatlerinde, Moltke eğitim gemisinin komutanı Albay Franz ve maiyetindeki heyet, Hüsnü Paşa'ya iade-i ziyarette bulunmak üzere Bahriye Nezaretine gelmişlerdir. Bu ziyaretin ardından, Almanya'dan gelen özel heyet, Moltke eğitim gemisine bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Gemide, General Kissel başkanlığındaki heyete çay, kahve ve pasta ikramında bulunulmuştur. Bu ziyaretin ardından Sultanahmet meydanındaki çalışmalarını yerinde izleyen heyet, gün içerisinde Müze-i Hümayun, Ayasofya, Dikilitaş, Çemberlitaş, Galata, Alman okulu ve çarşığı gezmişlerdir. Aynı şekilde Moltke eğitim gemisinin komuta kademesi de, Sultanahmet meydanına gelerek tören hazırlıklarını izlemiştir. Akşam saatlerinde ise Alman Büyükelçi Baron Marschall von Biberstein tarafından, Almanya'dan gelen heyetin şerefine bir ziyafet tertip edilmiştir⁴³.

Çeşmenin açılış merasiminin yapılacağı 27 Ocak tarihi, aynı zamanda Alman İmparatoru II. Wilhelm'in de doğum günüdür. Zira daha önceki planlamada, çeşmenin inşaatı II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yıldönümüne yetiştirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu gerçekleşmeyince, çeşmenin açılış merasimi Alman İmparatorunun doğum gününe denk getirilmiştir. Doğum günü münasebetiyle 27 Ocak günü sabah saat 9'da, Beyoğlu Aynalı Çeşme'de bulunan Alman Protestan Kilisesi'nde bir ayin düzenlenmiştir. Ayine, Büyükelçi Marschall von Biberstein, Almanya'dan gelen heyet üyeleri, Moltke gemisinden

38 BOA. BEO. 1612-120844(9.L.1318).

39 *Tercüman-ı Hakikât*, 26 Kânun-ı Sani 1901, s.1.

40 "Çeşme", *Servet*, 26 Kanun-ı Sani 1901, s.2.

41 "Çeşme", *Servet*, 26 Kanun-ı Sani 1901, s.2.

42 BOA. DH.MKT. 2446-41 (05.L.1901); "Tebliğât-ı Resmîyye", *Servet*, 26 Kânun-ı Sani 1901, s.1; *Tercüman-ı Hakikât*, 26 Kânun-ı Sani 1901, s.1.

43 "Heyet-i Mahsusa", *İkdam*, 27 Kanun-ı Sani 1901, s. 1; "Heyet-i Mahsusa'nın Dünkü Ziyaretleri", *Tercüman-ı Hakikat*, 27 Kanun-ı Sani 1901, s. 2.

Albay Franz, subaylar ve talebeler ile konsolosluk çalışanları katılmıştır⁴⁴. Yine imparatorun doğum günü münasebetiyle 21 pare top atışı yapılmıştır⁴⁵. Diğer taraftan İstanbul'da bulunan Alman ileri gelenleri, öğle saatlerinde Moltke eğitim gemisine ziyarette bulunmuşlardır⁴⁶.

Çeşmenin açılış töreni için İstanbul halkının sabah saatlerinden itibaren gelmeye başladığı⁴⁷ Sultanahmet meydanına, önce Moltke gemisinin öğrencileri gelmişlerdir. Gemiden ayrılan öğrenciler, Sirkeci iskelesine çıkmış ve Salkım Söğüd caddesinden ilerleyerek saat dört buçuk civarında tören alanına ulaşmışlardır. Deniz okulu öğrencilerinin tamamı, kendilerine verilen madalyaları göğüslerine takmışlardır⁴⁸. Daha sonra tören alanına Osmanlı Devleti adına başta Dahiliye Nazırı Memduh Paşa, Hariciye Nazırı Tevfik Paşa, Evkâf-ı Hümayun Nazırı Galip Paşa olmak üzere devlet erkanından bir çok insan katılmıştır⁴⁹. Alman Sefareti'nden ise Büyükelçi Marschall von Biberstein, elçilik baş kâtipi Wangenheim, ikinci katip Gafron, Ataşemiliter Morgen ile görev icabı İstanbul'da bulunan tüm Alman memurlar ile yine şehirde bulunan bir çok Alman törene iştirak etmiştir⁵⁰. General Kissel'in başkanlığını yaptığı heyet ise saat beş buçuk sularında tören alanına gelmiştir⁵¹. Büyükelçi Marschall'ın konuşmasının ardından Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'da bir konuşma⁵² yapmış ve çeşmenin resmi açılış gerçekleştirilmiştir. Ayrıca II. Wilhelm'e ulaştırılmak üzere, çeşmenin muhtelif açılardan çekilmiş fotoğraflarından oluşan bir albüm hazırlanarak, Almanya'dan gelen heyete teslim edilmiştir⁵³.

Çeşmenin açılması nedeniyle, aynı gün akşam Tütünya salonunda bir ziyafet tertip edilmiştir. Ziyafete Marschall von Biberstein, Moltke gemisinin komutanı ve subayları, Almanya'dan gelen heyet-i mahsusa ile mihmandarları, Osmanlı ordusu hizmetinde bulunan Alman subaylar, konsolosluk çalışanları ve İstanbul'da yaşayan bazı Almalar katılmışlardır. Yemeğin ardından ise heyet-i mahsusa şerefine bir konser düzenlenmiştir⁵⁴. Bir başka ziyafet ise 29 Ocak 1901 tarihinde Yıldız Sarayı'nda tertip edilmiştir. Ziyafete Marschall von Biberstein, Moltke gemisinin komuta kademesi, heyet-i mahsusa, Hariciye Nazırı ve maiyetindekiler katılmışlardır. Ayrıca Moltke eğitim gemisi mürettebatından 53 kişiye de bir başka salonda yemek ikramında bulunulmuştur⁵⁵.

44 "İmparator Wilhelm Hazretleri ve Yevm-i Mahsusları", *Tercüman-ı Hakikât*, 27 Kânun-ı Sani 1901, s.1; *İkdam*, 28 Kanun-ı Sani 1901, s. 2.

45 "İmparator Wilhelm Hazretleri ve Yevm-i Mahsusları", *Tercüman-ı Hakikât*, 27 Kânun-ı Sani 1901, s.1.

46 *İkdam*, 28 Kanun-ı Sani 1901, s. 2.

47 "Çeşmenin Resm-i Küşâdı", *Tercüman-ı Hakikât*, 28 Kânun-ı Sani 1901, s.1; "Çeşmenin Resm-i Küşâdı", *İkdam*, 28 Kânun-ı Sani 1901, s.1.

48 "Alman Bahriye Talebesi ve Efradı", *İkdam*, 28 Kânun-ı Sani 1901, s.2.

49 "Memurin-i Hükümet-i Seniyye", *İkdam*, 28 Kânun-ı Sani 1901, s.2.

50 "Almanya Erkân-ı Sefareti", *İkdam*, 28 Kânun-ı Sani 1901, s.2.

51 "Heyet-i Mahsusa", *İkdam*, 28 Kânun-ı Sani 1901, s.2.

52 Marschall von Biberstein ve Tevfik Paşa'nın konuşmaları için bkz. *İkdam*, 28 Kânun-ı Sani 1901, s.2.

53 Sultanahmed Meydanı", *İkdam*, 4 Şubat 1901, s.2.

54 "Heyet-i Mahsusa", *İkdam*, 28 Kânun-ı Sani 1901, s.2.

55 BOA. DH.MKT. 2448-107. (13.L.1318); Servet, 30 Kânun-ı Sani 1901, s.2; *İkdam*, 30 Kânun-ı Sani 1901, s.1.

Bununla birlikte Moltke eğitim gemisinin daha önceden planlanan seyahat programına göre, 28 Ocak'ta İstanbul'dan ayrılması gerekmektedir. Ancak İstanbul'da buldukları süre içerisinde kendileri gösterilen ilgiye karşılık bir şükran veya teşekkür ifadesi olarak ayrılış tarihini birkaç gün tehir etmiştir⁵⁶. Netice itibarıyla Moltke eğitim gemisi, Osmanlı sularındaki ikinci seyahati esnasında iki önemli görevi yerine getirdikten sonra, 31 Ocak 1901 tarihinde İstanbul'dan ayrılarak Napoli'ye hareket etmiştir⁵⁷.

Bundan sonraki süreçte 1903 yılında Moltke eğitim gemisinin bir kez daha Osmanlı sularında seyahat ettiğini görmekteyiz. Almanya Elçiliği'nden 17 Temmuz 1903 tarihinde Osmanlı Hariciyesine gönderilen yazıya göre gemi, 1-5 Ekim 1903 tarihlerinde İstanbul'u, 8-11 Ekim tarihleri arasında İzmir'i ve 17-20 Ekim 1903 tarihlerinde de Yafa'yı ziyaret edecektir⁵⁸. Bu bağlamda Atina Sefaret-i Seniyyesi Maslahatgüzârı'ndan 27 Eylül 1903 tarihinde Osmanlı Hariciye'sine gönderilen yazıda, Moltke eğitim gemisinin İstanbul'a gitmek üzere, Pire'den hareket ettiği bildirilmiştir⁵⁹.

Nitekim Moltke eğitim gemisinin, 1903 yılı Eylül ayının sonuna doğru Çanakkale Boğazı'ndan geçiş için izin istediğini görmekteyiz⁶⁰. Boğazdan geçiş için gerekli iznin verilmesinin ardından, Çanakkale'ye gelerek limana demirleyen gemide bulunan asker ve öğrencilerin şehri gezdikleri ve bu esnada fotoğraflar çektikleri⁶¹ arşiv belgelerine yansımıştır. Ayrıca İkdâm gazetesi de, 1 Ekim 1903 tarihli nüshasında, "Moltke'nin Çanakkale'de bulunduğu ve iki-üç güne kadar İstanbul'a geleceği" şeklinde bir haber yayınlamıştır⁶². Nitekim Osmanlı makamlarına verilen bilgiye göre gemi, 1-5 Ekim tarihleri arasında İstanbul'da olacaktı. Ancak 29 Eylül 1903 tarihinde Alman Sefareti, geminin seyahat programının değiştiğini ve dolayısıyla Moltke'nin İstanbul'a uğramayacağını Osmanlı makamlarına bildirmiştir⁶³. Dolayısıyla Moltke eğitim gemisi, Çanakkale'den sonra İstanbul'a uğramadan Osmanlı sularından ayrılmıştır.

Aynı gemi yaklaşık bir ay sonra, Çanakkale Boğazı'ndan geçerek⁶⁴ ve sekiz günlük bir ziyaret için 5 Kasım 1903 tarihinde İstanbul'a gelmiştir⁶⁵. Saat dört buçuk civarında limana gelen gemiyi, Mekteb-i Bahriye-i Şahane Nazırı Yaveran Ferik Hüsnü Paşa ve beraberindeki heyet karşılamıştır⁶⁶. Bir gün sonra

56 *İkdâm*, 28 Kânun-ı Sani 1901, s.2; *Servet*, 30 Kânun-ı Sani 1901, s.2

57 "Moltke Vapurunun Hareketi", *Tercüman-ı Hakikat*, 1 Şubat 1901, s. 1.

58 BOA. Y.A.HUS. 453-2. (1.Ca.1321); BOA. HR.SYS. 21-16. Lef: 3. (29 Eylül 1903).

59 BOA. HR.SYS. 21-16. Lef: 2. (29 Eylül 1903).

60 BOA. BEO. 2169-162614. (24.C. 1321); BOA. İ.HR. 385-1321/C-08. (24.C. 1321)

61 BOA. Y.PRK.ASK. 205-16.(9.B.1321).

62 "Moltke Sefinesi", *İkdâm*, 1 Ekim 1903, s.2; "Moltke Sefinesi", *İkdâm*, 2 Ekim 1903, s.2

63 BOA. HR.SYS. 21-16. Lef: 1. (29 Eylül 1903).

64 BOA. İ.HR. 386-1321/Ş-03. (7.Ş.1321); BOA. BEO.2206-165387. (7.Ş.1321); BOA. BEO.2208-165535. (8.Ş.1321).

65 "Moltke Sefinesi", *İkdâm*, 6 Kasım 1903, s. 3.

66 "Moltke Sefinesi", *İkdâm*, 6 Kasım 1903, s. 3.

ise geminin komuta kademesi ile öğrenciler, “Cuma Selamlığı”nu izlemişlerdir⁶⁷. 8 Kasım 1903 günü ise geminin komuta kademesinin İstanbul’un muhtelif yerlerini gezdiğini görmekteyiz. Topkapı Sarayı, Müze-i Hümayun, Ayasofya, Sultanahmet Cami, Alman Çeşmesi, Dikili Taş ve Dolmabahçe Sarayı heyetin gezdiği yerler arasındadır⁶⁸. 70 kadar öğrenci ise, 11 Kasım’da Karye-i Atike Cami, Müze-i Hümayun ve Ayasofya ile civarını gezmişlerdir⁶⁹.

Ayrıca geminin İstanbul’da bulunduğu müddet zarfında, gerek Alman Büyükelçi Marschall von Biberstein tarafından, gerekse Osmanlı makamları tarafından geminin komuta kademesi ile öğrencilerin şerefine çeşitli ziyafetler tertip edilmiş⁷⁰ ve kendilerine çeşitli derecelerden madalya ile nişanlar verilmiştir⁷¹. Sekiz günlük ziyaretin ardından Moltke eğitim gemisi, 13 Kasım 1903 tarihinde İstanbul’dan ayrılmıştır⁷². İstanbul’dan ayrılan geminin önce Beyrut’a daha sonra ise Korfu’ya gideceği Osmanlı basınına yansımıştır⁷³. Ancak geminin 17 Kasım günü Korfu’ya ulaştığı⁷⁴ haberinden, seyahat programında bir değişiklik yaparak Beyrut’a gitmekten vazgeçtiği anlaşılmaktadır.

Charlotte Eğitim Gemisi

Alman donanmasında bulunan bir diğer eğitim gemisi Charlotte’tur. Eylül 1885’de Alman donanmasına katılan Charlotte, 1897 yılından itibaren eğitim gemisi olarak kullanılmış ve bu görevini 1909 yılına kadar sürdürmüştür. 77 metre uzunluğunda, 15 metre genişliğinde ve 3222 ton ağırlığında olan gemi⁷⁵, 455 kişilik kapasiteye sahiptir⁷⁶. Charlotte eğitim gemisinin Osmanlı sularına ilk seyahati, 1901 yılının Ekim-Kasım aylarında gerçekleşmiştir. 31 Temmuz 1901 tarihinde Alman Sefareti’nden, Osmanlı Hariciye’sine gönderilen bir yazı ile geminin, Osmanlı sularındaki seyahat programı hakkında bilgi verilmekte ve izin istenmektedir. Alman Sefareti’nden gönderilen yazıda, geminin 20-26 Ekim 1901 tarihleri arasında Dersaadet, 4-9 Kasım tarihleri arasında Beyrut ve 12-14 Kasım 1901 tarihleri arasında Yafa’da olacağı bildirilmektedir⁷⁷.

Charlotte eğitim gemisinin Osmanlı limanlarına yapacağı bu seyahati özel kılan husus ise, gemide Alman İmparatoru II. Wilhelm’in oğullarından Prens

67 “Moltke Vapuru Süvari, Zabitân ve Şakirdânı”, *İkdam*, 7 Kasım 1903, s. 2.

68 “Moltke Vapuru”, *İkdam*, 8 Kasım 1903, s. 2; “Moltke Sefinesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, 8 Kasım 1903, s. 2.

69 “Moltke”, *İkdam*, 12 Kasım 1903, s. 3.

70 “Moltke Sefinesi”, *İkdam*, 11 Kasım 1903, s. 3; “Moltke Sefinesi”, *İkdam*, 13 Kasım 1903, s. 2; “Moltke”, *İkdam*, 12 Kasım 1903, s. 2.

71 BOA. İ.TAL. 319-1321/N-105. (3.N.1321); BOA. İ.TAL. 319-1321/N-166. (4.N.1321); “Nişan İhdası”, *İkdam*, 9 Kasım 1903, s. 2; “Moltke Sefinesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, 11 Kasım 1903, s. 2.

72 “Hamidiye Etfal Hastane-i Alisini Moltke Sefinesi Kumandanıyla, Sertabibinin Ziyaretleri” *İkdam*, 14 Kasım 1903, s. 2.

73 “Moltke Sefinesi”, *İkdam*, 11 Kasım 1903, s. 3.

74 *İkdam*, 21 Kasım 1903, s. 3.

75 Göner, a.g.e., s.71.

76 Wislicenus, a.g.e., s.146.

77 BOA. Y.A.HUS. 418-67. (18.R.1319); BOA. HR.SYS. 20-42 Lef:2 (5 Kasım 1901).

Adalbert'in bulunuyor olmasıdır. Seyahat programına göre Prens Adalbert, 20-26 Ekim 1901 tarihleri arasında İstanbul'da bulunacak, daha sonra ise Kudüs'ü⁷⁸ ve Yafa'da bulunan Alman kolonilerinden Saboruna'yı⁷⁹ ziyaret etmek üzere Yafa Limanı'na hareket edecektir.

Alman elçiliği tarafından Hariciye Nezareti'ne 20 Ekim 1901 tarihinde Dersaadet'te olacağı bildirilen Charlotte eğitim gemisi, Çanakkale Boğazı'ndan geçişine izin verilmesinin ardından⁸⁰, iki gün gecikmeyle 22 Ekim günü sabaha karşı saat 03.30 civarında, bütün direklerine Alman bayrağı ve geminin en büyük direğine ise Osmanlı sancağını çekmiş vaziyette Kabataş'a gelerek demir atmıştır. Bahriye Nazırı Hüsnü Paşa ve Şura-yı Bahriye azasından Celil Paşa ile beraberindeki Osmanlı heyeti, vakit geçirmeden "hoşgeldiniz" demek üzere gemiye çıkmışlardır. Osmanlı heyetinin gemiye çıkışı esnasında ise Hamidiye ve Alman marşları çalınmıştır⁸¹. Karşılama merasiminin ardından Prens Adalbert ve maiyetindeki heyet⁸², saat 05.00 sularında gemiden ayrılarak, istimbotla Yalı Köşkü rıhtımına çıkmışlardır. Prens, kendisine tahsis edilen araba ile Ayasofya ve Sultanahmet Camilerini ziyaret etmiştir. Daha sonra Sultanahmet meydanında inşa edilen çeşme ve yeniçeri dairesinde bir takım incelemelerde bulunan Prens Adalbert, Sultan Mahmud türbesine de bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Buradan, Bab-ı Ali Caddesi yoluyla Cısr-i Cedide'den Galata'ya geçerek Beyoğlu'nda bulunan Alman okulunu da ziyaret etmiştir. Aynı gün akşamüstü ise, Balıkpazarı, Mısır Çarşısı, Rüstem Paşa, Bayezid ve Süleymaniye Camilerini gezdikten sonra gemiye dönmüştür⁸³. Prens Adalbert'in gemiye döndüğü saatlerde, Kumkapı-Tavşantaşı Caddesi Katip Sinan mahallesinde yangın çıktığı haberinin alınması üzerine, Charlotte eğitim gemisinden bir çok asker ve öğrenci, müdahalede bulunmak üzere yangın mahalline gelmiştir⁸⁴. Yangının söndürülmesi için fedakârca görev yapan Almanlara, mahalle sakinleri sevgi gösterilerinde bulunmuş ve gazetelerde kendilerine tebrik mesajları yayınlanmıştır⁸⁵.

23 Ekim sabahı yine gemiden ayrılan Prens Adalbert, Topkapı Sarayı'na giderek, bazı ziyaretlerde bulunmuştur. Öğlen saatlerinde Alman Elçiliği'ne ait "Lorlei" isimli vapurda onuruna düzenlenen ziyafete iştirak etmiştir. Akşam saatlerinde ise Alman tebaasına ait olan Beyoğlu'ndaki Tütünya Salonu'na giderek, kendisinin şerefine gerçekleştirilen bir müsamereyi izlemiştir⁸⁶.

78 BOA. HR.SYS. 20-42 Lef:1 (5 Kasım 1901).

79 BOA. DH.MKT. 2537-47. (15.C.1319); BOA. BEO. 1727-129463. (18.C.1319); BOA. BEO.1731-129823. (27.C.1319).

80 BOA. BEO. 1733/129906. (1.B.1319); BOA. İ.HR. 374/1319-B-1. (1.B.1319).

81 *İkdam*, 22 Teşrin-i Evvel 1901, s.2.

82 Prens Adalbert'in Dersaadet'te bulunduğu süre zarfında mihmandarlığını, Ferik Nasır Paşa, Binbaşı Fazıl, Kolağası Naci, Maiyyet-i Seniyye Çavuşlarından Hüseyin ve Osman Efendiler yapmışlardır. Bkz. *Tercüman-ı Hakikat*, 26 Teşrin-i Evvel 1901, s.1.

83 *İkdam*, 23 Teşrin-i Evvel 1901, s.1.

84 BOA. Y.PRK.ML. 22-38. (10.B.1319); *Tercüman-ı Hakikat*, 24 Teşrin-i Evvel 1901, s.1.

85 *Tercüman-ı Hakikat*, 24 Teşrin-i Evvel 1901, s.1.

86 *İkdam*, 25 Teşrin-i Evvel 1901, s. 1.

Bir gün sonra ise, mihmandarları ile birlikte Sirkeci iskelesine çıkarak yine kendisine tahsis edilen bir araba ile İstanbul'daki çarşıları gezmiştir. Burada, antikacı Ahmet Beyzade ve Mahmut Beylerin dükkânlarından 30 lira kıymetinde sedefli masa, ipek seccade, yorgan ve çeşitli kumaşlar satın aldıktan sonra, Charlotte gemisine geri dönmüştür. Daha sonra Lorlei Vapuru ile Boğaziçi'nde gezintiye çıkan Prens Adalbert, öğle saatlerinde Alman Elçilik binasına gelmiştir. Öğleden sonra ise İstanbul'da bulunan Alman tebaasından ziyaretine gelenleri Charlotte gemisinde kabul etmiştir⁸⁷.

25 Ekim günü Prens Adalbert, Alman elçi Marschall von Biberstein, Charlotte gemisinin komuta kademesi, yine gemide bulunan bazı subay ve öğrenciler ile birlikte Cuma Selamlığını izlemek üzere tören alanına gelmiştir⁸⁸. Törenin ardından, Prens Adalbert, Alman elçi Marschall ile birlikte hadaik-ı hâssa ve Yıldız çini fabrikasını gezmiştir⁸⁹. 26 Ekim günü ise, Kınalıada, Heybeliada ve Büyükkada'yı kapsayan geziye iştirak eden Prens, aynı günün akşamı, Yıldız Sarayı Merasim Dairesi'nde onuruna verilen ziyafete katılmıştır⁹⁰. Ziyafet esnasında kendisine iftihar madalyası, Charlotte eğitim gemisinin komutanı Deniz Albay Fillerz'e ikinci, Yüzbaşı von Annan'a üçüncü, 8 teğmene ise dördüncü dereceden Osmanlı madalyası takdim edilmiştir. Prens Adalbert'in eşine ve Charlotte gemisinde bulunan subaylara çeşitli derecelerden Mecidi, öğrencilere ise bir kıt'a gümüş liyakat madalyası verilmiştir⁹¹.

Yukarıda belirtildiği üzere, Charlotte eğitim gemisi 20 Ekim 1901 tarihinde Dersaadet'e gelecek ve 26 Ekim günü buradan ayrılarak, Yafa limanına hareket edecekti. Ancak ziyaretin iki gün gecikmesinden dolayı, geminin Dersaadet'ten ayrılışı da, 28 Ekim gününe ertelenmiştir. Alay sancakları ile donatılan gemi, direklerine de Osmanlı bayrağı çekmek suretiyle, 28 Ekim sabahı saat 09.50'de limandan hareket etmiştir. Geminin harekete geçtiği esnada, geminin komuta kademesi, mürettebat ve öğrenciler güvertede selama durmuşlardır⁹². Charlotte eğitim gemisine Çanakkale Boğazına kadar, Fevaid Vapuru ile Erkan-ı Harbiye Müşiri Şakir Paşa, Alman elçiliğine ait Lorlei Vapuru ile de Marschall von Biberstein refakat etmiştir⁹³.

Daha önce Osmanlı Hariciye Nezareti'ne bildirilen seyahat programına göre Charlotte eğitim gemisinin, 4-9 Kasım tarihleri arasında Beyrut Limanı'nda olması gerekmektedir. Ancak programda yapılan bir değişiklikle gemi Beyrut'a uğramadan, doğrudan Yafa'ya gitmiştir⁹⁴. 6 Kasım 1901 tarihli İkdâm Gazetesinin

87 "Prens Adalbert Hazretleri", *İkdâm*, 25 Teşrin-i Evvel 1901, s. 1-2.

88 *Tercüman-ı Hakikat*, 26 Teşrin-i Evvel 1901, s.1; *İkdâm*, 25 Teşrin-i Evvel 1901, s. 1.

89 *Tercüman-ı Hakikat*, 26 Teşrin-i Evvel 1901, s.1

90 *İkdâm*, 27 Teşrin-i Evvel 1901, s.1.

91 BOA. Y.PRK.HH. 33-31. (11.B.1319); BOA. İ.TAL. 263-1319/B-042. (13.B.1319). *İkdâm*, 25 Teşrin-i Evvel 1901, s.1; *Tercüman-ı Hakikat*, 25 Teşrin-i Evvel 1901, s.1.

92 BOA. Y.PRK.ASK. 176-61. (15.B.1319); *Tercüman-ı Hakikat*, 28 Teşrin-i Evvel 1901, s.1.

93 *Tercüman-ı Hakikat*, 29-30 Teşrin-i Evvel 1901, s.1.

94 BOA. HR.SYS. 20-42. (5 Kasım 1901).

haberine göre, Charlotte eğitim gemisi sabah saatlerinde Yafa Limanı'na ulaşmıştır. Saat 10'a kadar gemide istirahat eden Prens Adalbert, daha sonra karaya çıkmış ve doğrudan istasyona giderek burada kendisini beklemekte olan özel bir trenle Kudüs'e hareket etmiştir. Gece 03.30 sıralarında Kudüs'e ulaşan Prens⁹⁵, sabahın ilk saatlerinden itibaren Kudüs ve civarında bir takım ziyaretler gerçekleştirmiştir. Gün boyunca şehri gezen Adalbert, aynı gün şehirden ayrılarak Yafa'ya dönmüştür⁹⁶.

Prens Adalbert'in Kudüs'teki Zeytin Dağı'na gelişini tasvir eden resim⁹⁷

Prens Adalbert, gerek Yafa Limanı'na ilk girişi esnasında, gerekse Kudüs'ü ziyareti sırasında kendisi için düzenlenen karşılama törenleri ve gösterilen ilgiden büyük memnuniyet duymuştur. Bu bağlamda, memnuniyetini de birkaç kez teşekkür etmek suretiyle Osmanlı makamlarına bildirmiştir⁹⁸. Aynı şekilde İstanbul'da kaldığı süre zarfında, oğullarına gösterilen ilgiden oldukça memnun olan II.Wilhelm ve eşi de, Osmanlı makamlarına 3 kez teşekkür telgrafı çekmişlerdir⁹⁹.

Osmanlı basınına yansıyan haberlere göre Prens Adalbert, Yafa ve Kudüs'e gerçekleştirdiği ziyaretler nedeniyle iki gün bölgede kaldıktan sonra¹⁰⁰,

95 BOA. DH.MKT. 2554-123. (29.B.1319); *İkdam*, 6 Teşrin-i Sani 1319, s.1.

96 "Prens Adalbert", *İkdam*, 9 Teşrin-i Sani 1319, s.1.

97 http://www.ebay.com/itm/Kaiser-Wilhelm-II-son-Prince-Adalbert-Mount-of-Olives-Jerusalem-1901-old-print-/3807128481_46?pt=UK_art_prints_GL&hash=item58a4410b12. (Erişim: 16 Eylül 2013/22.15)

98 *İkdam*, 6 Teşrin-i Sani 1319, s.1.

99 *Tercüman-ı Hakikat*, 30 Teşrin-i Evvel 1901, s.1; *Ahenk*, 30 Teşrin-i Evvel 1319, s.1;

100 *İkdam*, 6 Teşrin-i Sani 1319, s.1.

Beyrut'a gitmek üzere Yafa Limanı'ndan ayrılacaktır¹⁰¹. Ancak Charlotte eğitim gemisinin seyahat programında yapılan ikinci bir değişiklikte gemi, Yafa'dan ayrıldıktan sonra¹⁰² Beyrut'a uğramadan¹⁰³ Osmanlı sularından ayrılmıştır.

Charlotte eğitim gemisinin, 1905 ve 1906 yıllarında birer kez Osmanlı limanlarına uğradığını görmekteyiz. Seyahat programına göre 14 Aralık 1905 tarihinde iki günlük bir ziyaret için Hayfa Limanı'na gelen gemi, 16 Aralık günü limandan ayrılmıştır¹⁰⁴. Bir yıl sonra, 1-8 Aralık 1906 tarihleri arasında İzmir Limanı'na demir atan Charlotte eğitim gemisi, 30 Aralık 1906 – 6 Ocak 1907 tarihleri arasında ise 7 günlük Beyrut ziyaretini gerçekleştirdikten sonra Osmanlı sularından bir kez daha ayrılmıştır¹⁰⁵.

Gneisenau Eğitim Gemisi

Alman donanmasına Eylül 1879'da katılan Gneisenau, 1887 yılından itibaren eğitim gemisi olarak kullanılmaya başlanmıştır¹⁰⁶. Moltke eğitim gemisi ile aynı özelliklere sahip olan Gneisenau, 74 metre uzunluğunda, 14 metre genişliğinde ve 2856 ton ağırlığında olup, 461 kişiliktir¹⁰⁷. Geminin Osmanlı sularındaki ilk seyahati, 1896 yılında gerçekleşmiştir. Seyahat programına göre gemi, 1 Aralık 1896 tarihinde Korfu Adası'ndan İzmir Limanı'na gelmiş, burada 10 gün kaldıktan sonra Atina'ya gitmiş ve 20 Aralık 1896 tarihinde İskenderiye Limanı'na ulaşmıştır. 25 gün burada kalan Gneisenau eğitim gemisi, 15 Ocak 1897 Napoli'ye gitmek üzere limandan ayrılmıştır¹⁰⁸.

Geminin Osmanlı sularındaki ikinci seyahati ise, Kasım 1899'da başlamıştır. Seyahat programına göre gemi, ilk olarak 15 Kasım 1899'da İzmir'e gelmiş, yaklaşık 25 gün İzmir'de kaldıktan sonra 9 Aralık günü, Sakız Midilli, Sisam ve Rodos adalarına gitmek üzere limandan ayrılmıştır. 16 Aralık günü Rodos'tan ayrılarak Yafa Limanı'na giden Gneisenau eğitim gemisi, bir müddet burada demir attıktan sonra Beyrut'a hareket etmiştir¹⁰⁹. Yaklaşık 15 gün Beyrut Limanı'nda kalan gemi¹¹⁰ daha sonra Cenova'ya gitmek üzere Beyrut Limanı'ndan ayrılarak, Osmanlı sularını terk etmiştir¹¹¹.

Bahsi geçen gemi yaklaşık bir yıl sonra, 17 Aralık 1900 tarihinde İspanya'nın Malaga limanı açıklarında şiddetli fırtınadan dolayı batmış ve

101 *İkdam*, 9 Teşrin-i Sani 1319, s.1; *Tercüman-ı Hakikat*, 8 Teşrin-i Sani 1319, s.2.

102 BOA. Y.PRK.ASK. 177-4. (27.B.1319).

103 BOA. HR.SYS. 20-42. Lef: 1. (5 Kasım 1901).

104 BOA. HR.SYS. 21-30. (26 Kasım 1905).

105 BOA. Y.A.HUS. 507-77. (29.N.1324).

106 Gröner, a.g.e., s. 71.

107 Wislicenus, a.g.e., s. 146.

108 BOA. HR.SYS. 21-25 Lef: 9. (26 Aralık 1904).

109 BOA. HR.SYS. 21-25 Lef: 3,5. (26 Aralık 1904).

110 BOA. Y.MTV. 197-141. (24.Ş.1317).

111 BOA. Y.A.HUS.402-100. (9.N.1317).

mürettebatın büyük bir kısmı hayatını kaybetmiştir¹¹². Madrid'den alınan telgraf ile durumdan haberdar olan Hariciye Nezareti, hadiseyi Berlin Sefareti'ne doğrulattıktan sonra, elçiliğin Hükümet-i Seniyye adına, Alman Hükümeti'ne taziyede bulunması tavsiyesinde bulunmuştur¹¹³. Sultan II. Abdülhamit de olaydan duyduğu üzüntüyü, aşağıda yer verdiğimiz telgraf ile Alman İmparatoru II. Wilhelm'e bildirmiştir¹¹⁴.

"Gneisenau nam sefinenin Malaga'da gark olduğu haberi vâsıl-ı sem'i teessüfüm olmuştur. Nezd-i haşmethanelerinin bittabi ziyadesiyle teessüfü mucib olacak olan şu keyfiyyet vaktiyle Ertuğrul Sefinesi'nin aynıyla dūçar olduğu hadisât-ı bahriyeden olmasıyla bunu tesliye için tahattur buyurmalarını beyan ve teessüf-ü imparatorilerine tamamen iştirak eylediğimi işâr eylerim"

II. Wilhelm ise bu telgrafa karşılık, II. Abdülhamid'e teşekkür mahiyetinde bir telgraf yollamıştır¹¹⁵. Kazayı, dünya basını da manşetlerine taşımıştır. Nitekim The New York Times gazetesi kazayı, 17 Aralık 1900 tarihli sayısında okuyucularına "Alman Askeri Öğrenciler Boğuldu" başlığıyla duyurmuştur¹¹⁶. Daily Los Angeles Herald ise "Alman Eğitim Gemisi Malaga'da Battı"¹¹⁷ başlığıyla kazayı haberleştirmiştir. Kaza İkdâm gazetesinde "Beyan-ı Tâziyet" başlığıyla verilmiş ve kazada yüz kişinin hayatını kaybettiği¹¹⁸ belirtilmiştir. Aynı şekilde Servet gazetesinde de, kazada mürettebattan yaklaşık 100 kişinin boğulduğu belirtilmiştir¹¹⁹.

Osmanlı Devleti, geminin battığı haberini aldıktan birkaç gün sonra, kazada hayatını kaybedenlerin yakınlarına maddi yardımda bulunmak istediğini Berlin'de bulunan elçisine bildirmiş ve elçinin konuyu Alman Dışişleri Bakanı ile görüşmesini istemiştir. Hükümetten gelen bu talep üzerine Berlin sefiri, konuyu Alman Dışişleri Bakanı'na iletmıştır. Bakan da, II. Wilhelm'in Berlin dışında bulunduğunu, kendisi gelir gelmez Osmanlı Hükümeti'nin talebini Kaiser'e iletceğini¹²⁰ ifade etmiştir. Osmanlı Hükümeti'nin bu talebi kabul edilmiş olacak ki, bir müddet sonra, geliri kazada hayatını kaybeden bahriye öğrencilerinin ve subayların ailelerine ulaştırılmak üzere İstanbul'da bir konser düzenlendiğini görüyoruz. "Gneisenau Sefinesi Zabitan ve Mürettebat-ı Aliyelerine Askerce Bir Hediye" ibaresinin yer aldığı konser biletlerinin bir kısmı 1 lira, bir kısmı da 5 liradan satılarak¹²¹, elde edilen gelir kazada hayatlarını kaybedenlerin ailelerine ulaştırılmıştır.

112 BOA. Y.A.HUS. 412-82. Lef:1-3. (25.Ş.1318).

113 BOA. Y.A.HUS. 412-82. Lef:1-3. (25.Ş.1318); BOA. Y.A.HUS. 413-17. Lef:1-3. (12.L.1318).

114 BOA. Y.PRK.NMH. 8-52. Lef:2. (26.Ş.1318).

115 BOA. Y.PRK.NMH. 8-52. Lef:1. (26.Ş.1318).

116 "German Cadets Drowned", *The New York Times*, 17 December 1900.

117 "German Training Ship Sunk at Malaga", *Daily Los Angeles Herald*, 17 December 1900.

118 "Beyan-ı Tâziyet", *İkdâm*, 18 Kanun-ı evvel 1900, s.1.

119 Servet, 18 Kanun-ı evvel 1900, s.1.

120 BOA. Y.PRK.EŞA37-9. (26.Ş.1318).

121 "Gneisnau Sefinesi", *İkdâm*, 6 Şubat 1901, s.1-2.

Stein Eğitim Gemisi

1879 yılında Alman donanmasına katılan Stein, 1888’den itibaren eğitim gemisi olarak kullanılmaya başlanmıştır¹²².74 metre uzunluğunda ve 14 metre genişliğinde olan gemi, 446 mürettebat kapasitelidir¹²³. Geminin Osmanlı sularındaki ilk seyahati 1902 yılında gerçekleşmiştir. Osmanlı Hariciyesine 25 Temmuz 1902 tarihinde bildirilen ilk seyahat programına göre gemi,10-15 Kasım 1902 tarihlerinde Yafa, 16-19 Kasım’da Beyrut ve 25-30 Kasım 1902 tarih aralığında İstanbul’da olacaktı¹²⁴. Ancak daha sonra yapılan bir değişiklikle geminin seyahat programı yeniden belirlenmiştir. Buna göre gemi, 29 Ekim-3 Kasım arasında Yafa limanında, 4-8 Kasım’da Beyrut’ta¹²⁵, 11-14 Kasım’da Marmaris’te ve son olarak 17-22 Kasım 1902 tarihleri arasında İstanbul’da bulunacaktır¹²⁶.

Stein eğitim gemisi planlandığı gibi, Kasım ayının ilk günlerinde Beyrut’a ulaşmıştır. Burada buldukları süre zarfında şehri gezen gemi mürettebatı, daha sonra trenle Şam’a da bir ziyaret gerçekleştirmişlerdir¹²⁷. Beyrut Limanı’ndan sonra Yafa ve Marmaris’e de uğrayan eğitim gemisi daha sonra, İstanbul’a doğru yola çıkmıştır¹²⁸. Çanakkale Boğazı’ndan geçişine izin verildikten¹²⁹ sonra gemi, 19 zabit, 56 mühendis ve 479 tayfası ile 17 Kasım 1902 tarihinde İstanbul’a gelerek, Beşiktaş açıklarında demir atmıştır¹³⁰. Stein eğitim gemisini karşılamak üzere, Mekteb-i Bahriye Nazırı Ferik Hüsnü Paşa ve beraberindeki heyet, Dolmabahçe’den istimbotla gemiye hareket etmiştir. Heyetin gemiye çıktığı esnada, Hamidiye marşı ve Alman marşları çalınmıştır. Hüsnü Paşa, gemi mürettebatına “hoş geldiniz” dedikten sonra, beraberinde bulunan Ferik Ahmet Ali Paşa, Nasır Paşa ve Mustafa Bey’i takdim etmiş ve İstanbul’da buldukları süre zarfında, mihmandarlarının bu heyet olacağını bildirmişlerdir¹³¹.

Aynı gün akşam Alman Büyükelçisi Marschall von Biberstein ve eşi, Stein eğitim gemisinin İstanbul’a gelişi şerefine bir yemek tertip etmişlerdir. Yemeğe Osmanlı Devleti’ni temsilen Ferik Hüsnü Paşa, Nasır Paşa ile Mustafa Bey katılmışlardır¹³². Geminin komuta kademesi ile İstanbul’da bulunan Alman diplomat ve askerlerde yemekte hazır bulunmuşlardır. Yemek esnasında Stein

122 Gröner, a.g.e., s. 71.

123 Wislicenus, a.g.e., s.145-146.

124 BOA. HR.SYS. 21-9 Lef 2. (26 Eylül 1902)

125 Stein eğitim gemisinin, Yafa ve Beyrut limanlarında bulunduğu müddet zarfında gerekli kolaylıkların sağlanması hususunda ilgililer uyarılmıştır. Bkz. BOA. BEO. 1899-142387. (2.Ca.1320/7 Ağustos 1902).

126 BOA. Y.A.HUS. 432-86. (27.R.1320); BOA. HR. SYS. 21-9 Lef 1. (26 Eylül 1902).

127 BOA. DH.MKT.609/23. (9.Ş.1320).

128 BOA. Y.PRK.HR. 32-21. (5.Ş.1320).

129 BOA. İ.HR. 381-1320. (7.Ş.1320).

130 “Stein Mektep Sefinesi”, *İkdam*, 18 Kasım 1902, s.4.

131 “Stein Mektep Sefinesi”, *İkdam*, 18 Kasım 1902, s.4

132 “Stein Sefinesi”, *İkdam*, 20Kasım 1902, s. 2; *Servet*, 19 Kasım 1902, s.1.

gemisi bandosu da, çeşitli marşlar çalmıştır. 19 Kasım günü ise gemi mürettebatı, gemiden ayrılarak çarşığı gezmişlerdir¹³³.

19 Kasım akşamı da, Beyoğlu'nda bulunan Tütünya salonunda yine geminin İstanbul'a gelişinin şerefine bir ziyafet verilmiştir. Bahriye Nezareti ve Darülaceze fotoğrafçısı Ali Sami Bey, ziyafetin ardından yemeğe katılanların grup halinde fotoğraflarını çekmiştir. Stein eğitim gemisini dışarıdan da fotoğraflayan Ali Sami Bey'i, Büyükelçi Marschall gemiye götürerek, hem gemiyi hem de başta talebeler olmak üzere mürettebatında fotoğraflarını çekmesini istemiştir. Nihayetinde Ali Sami Bey tarafından çekilen bu fotoğraflardan bir albüm hazırlanarak padişaha sunulması kararlaştırılmıştır¹³⁴.

Daha sonra geminin komuta kademesi ile subay ve talebelerin selamlık merasimine katılmayı istediklerini¹³⁵ görmekteyiz. Nitekim 21 Kasım günü Stein eğitim gemisinin komuta kademesi, zabitanı, mühendis talebeler ve mürettebatından oluşan 280 kişi, selamlık resm-i alisine katılmışlardır¹³⁶. Aynı günün akşamı ise, geminin komuta kademesi, subaylar ve mühendis talebelerine Yıldız Sarayı'nda bir ziyafet verilmiştir. Büyükelçi Marschall von Biberstein, elçilik görevlileri, Osmanlı Devleti hizmetindeki Alman askerler de ziyafete iştirak etmişlerdir. Ziyafetin sona ermesinin ardından, büyükelçi ve geminin komuta kademesi, Sultan II. Abdülhamid'in huzuruna çıkmışlardır. Padişaha, gemi, gemide bulunan subay, mühendis talebeler ve mürettebat hakkında bilgi vermişler ve kendilerine gösterilen misafirperverlikten dolayı teşekkürlerini sunmuşlardır. Ayrıca huzura kabul esnasında, Ali Sami Bey tarafından çekilen fotoğraflardan oluşan fotoğraf albümü de II. Abdülhamid'e takdim edilmiştir¹³⁷.

Stein eğitim gemisinin İstanbul'u ziyareti esnasında, başta gemi kumandanı Miralay Mösyö Bescham ve Sermakinist Mösyö Rove olmak üzere, komuta kademesindeki subaylara çeşitli derecelerden "nişân-ı Zişanlar", mühendis talebelere liyakat ve geminin bando takımına da sanayi madalyaları verilmiştir¹³⁸. Gemi 22 Kasım 1902 tarihinde, sabah saat sekiz buçuk civarında demir alarak İstanbul'dan ayrılmıştır¹³⁹.

Geminin bir sonraki seyahatine dair Alman Elçiliği'nin Osmanlı makamlarına verdiği bilgiye göre, gemi 30 Kasım - 7 Aralık 1905 tarihleri arasında İstanbul'da ve 11-17 Aralık 1905 tarihleri arasında da İzmir'de olacaktı¹⁴⁰. Ancak gerek arşiv belgeleri gerekse dönemin basınında Stein eğitim gemisinin 1905 yılında gerçekleştireceği bu ziyarete dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kuvvetle muhtemeldir ki, geminin seyahat programında yapılan bir değişiklikten dolayı, bu ziyaret gerçekleşmemiştir.

133 "Stein Sefinesi", *İkdam*, 20 Kasım 1902, s. 2.

134 "Stein Sefinesinde Ziyafet", *İkdam*, 21 Kasım 1902, s. 2.

135 BOA. Y.PRK.TŞF.6/97. (15.Ş.1320).

136 "İltifat-ı Padişahi", *İkdam*, 22 Kasım 1902, s.1.

137 "Ziyafet-i Seniyye", *İkdam*, 22 Kasım 1902, s.1-2.

138 BOA. İ.TAL. 291-1320. (5.N.1320); "Madalya", *İkdam*, 22 Kasım 1902, s.1.

139 "Stein Sefinesinin Azimeti", *İkdam*, 23 Kasım 1902,s.2; "Stein Sefinesi", *Servet*,23 Kasım 1902, s.2.

140 BOA. HR.SYS.21/30. (29 Temmuz 1905); BOA. Y.A.HUS. 491/92. (19.C.1323).

Stosch Eğitim Gemisi

Alman donanmasında bulunan bir diğer eğitim gemisi Stosch ise, donanmaya 1877 yılında katılmıştır¹⁴¹. 1881-1885 yılları arasında Doğu Afrika'da bulunan Stosch, 1888 yılında eğitim gemisi olmuştur¹⁴². Tıpkı Stein gibi, 74 metre uzunluğunda ve 14 metre genişliğinde ve 446 mürettebat kapasitelidir¹⁴³. Yapılan planlamaya göre Stosch eğitim gemisinin Osmanlı sularına ilk ziyareti, Aralık 1900'de gerçekleşecekti. Alman elçiliğinin Osmanlı makamlarına verdiği bilgiye göre gemi, Moltke eğitim gemisiyle birlikte önce Yafa Limanı'na gelecek, daha sonra 5-17 Aralık 1900 tarihleri arasında İzmir'de bulunacaktı¹⁴⁴. Her iki eğitim gemisi de Beyrut Limanı'na gelmiş, ancak daha sonra aldıkları talimat üzerine Osmanlı sularından ayrılarak, Almanya'ya geri dönmüşlerdir¹⁴⁵.

Stosch eğitim gemisinin Osmanlı sularına bir sonraki ziyareti Kasım-Aralık 1904'de gerçekleşmiştir. Çanakkale Boğazı'ndan geçiş izni alan gemi¹⁴⁶, 13 Aralık 1904 günü sabah saat üç buçukta İstanbul'a gelmiş ve Dolmabahçe açıklarında demir atmıştır. Mekteb-i Fünun Bahriye Nazırı Ferik Hüsnü Paşa ve maiyetindeki heyet, "hoşgeldiniz" demek üzere, istimbotlarla gemiyeye gitmişlerdir. Karşılama merasiminin ardından, geminin komuta kademesine, mürettebatına ve öğrencilerine İstanbul'da buldukları süre zarfında mihmandarlıklarını yapacak Osmanlı subaylarının takdimi yapılmıştır. Buna göre, Albay Mustafa Bey, Binbaşı Necip Bey, Kolağası Nusret Bey ve Yüzbaşı Hasan Bey, Alman subay ve öğrencilerin mihmandarlıklarına tayin edilmişlerdir. Ayrıca Stosch eğitim gemisi subay ve öğrencilerinin İstanbul'da bulunduğu müddet zarfında her türlü ihtiyaçlarının Hazine-i Hassa'dan karşılanması hususunda da "irade-i seniyye" çıkmıştır. Aynı gün öğleden sonra ise, bazı subay ve öğrenciler, mihmandarları eşliğinde Ayasofya, Sultanahmet, Bayezid ve Fatih Camileri ile Müze-i Hümayun, Dikilitaş ve çarşığı gezmişlerdir. Asker ve öğrenciler daha sonra Topkapı, Dolmabahçe ve Beylerbeyi Saraylarını da ziyaret etmişlerdir¹⁴⁷.

Stosch eğitim gemisinin İstanbul'u ziyareti esnasında, komuta kademesi, subay ve öğrencilerin şerefine birçok kez ziyafet tertip edildiği anlaşılmaktadır. Ziyafetin ilki, geminin İstanbul'a geldiği günün akşamı Alman elçilik binasında verilmiştir. Alman elçi Marschall von Biberstein tarafından düzenlene yemeğe, başta Stosch eğitim gemisi mürettebatı olmak üzere, elçilik çalışanları, İstanbul'da bulunan Alman muteberânı, bazı Osmanlı subayları

141 Gröner, a.g.e., s.71; Hans Jürgen Hansen, Die Schiffe Der Deutschen Flotten (1848-1945), Bechtermünz Verlag, Augsburg 1998, s. 56.

142 Gröner, a.g.e., s.71.

143 Wislicenus, a.g.e., s.145-146.

144 BOA. Y.A.HUS. 411/105. Lef:1-3. (5.B.1318).

145 *Ahenk*, 25 Kanun-ı Evvel 1900, s. 2.

146 BOA. BEO.2458/184342. (27.N.1322).

147 "Stosch Mektep Sefinesi", *Tercüman-ı Hakikat*, 14 Kanun-ı Evvel 1904, s. 2.

ve çok sayıda davetli iştirak etmiştir. Bir gün sonra ise, Beyoğlu'nda bulunan Tütünya Salonunda Alman mutebarâni tarafından aynı şekilde bir ziyafet tertip edildiğini görmekteyiz¹⁴⁸. 15 Aralık 1904 tarihinde ise, Stosch eğitim gemisinde, gemi kumandanı Hartwig von Dassel tarafından bir ziyafet verilmiştir. Ziyafete Alman elçi Biberstein ile bazı Osmanlı Paşaları katılmışlardır. Yemek esnasında gemide bulunan öğrencilerden oluşan bando takımı, Hamidiye ve Alman marşlarını çalmışlardır. Yemekten sonra ise gemi kumandanı Hartwig von Dassel mihmandarları ile birlikte başta Sultanahmet Camisi ve çarşı olmak üzere şehrin muhtelif yerlerini gezmiştir¹⁴⁹.

16 Aralık 1904 günü ise, geminin komuta kademesi, subay ve öğrencilerden oluşan yaklaşık 200 kişi, selamlık resm-i âlisini izlemek üzere tören alanına gelmişlerdir. Törenden önce gemi mürettebatına şekerleme, bisküvi ve sigara ikramında bulunulmuştur. Yine tören öncesinde Alman Büyükelçi Marschall von Biberstein, gemi kumandanı ve altı subayı, padişah II. Abdülhamid'e takdim etmiştir. Sonrasında ise büyükelçi ile birlikte gemi mürettebatı ve öğrenciler selamlık resm-i alisini izlemişlerdir¹⁵⁰.

Sonraki günlerde, Yıldız Sarayı'nda Alman Büyükelçi onuruna bir ziyafet tertip edildiğini görmekteyiz. Ziyafet nedeniyle, büyükelçi ve beraberindeki heyet ile Stosch eğitim gemisinin komuta kademesi ve öğrencilerinden oluşan grup, 18 Aralık'ta öğlen saat 12:00'de Yıldız Sarayı'na gelmişlerdir¹⁵¹. Sultan II. Abdülhamid ise saat 12:30'da salona gelerek, yemeğe iştirak etmiştir¹⁵². Yemeğe ayrıca Sadrazam Ferid Paşa, Adliye Nazırı Abdurrahman Paşa, Serasker Rıza Paşa, Şura-yı Devlet Reisi Said Paşa, Dahiliye Nazırı Tevfik Paşa, Bahriye Nazırı Celal Paşa, Maliye Nazırı Nazif Paşa, Evkaf-ı Hümayun Nazırı Turhan Paşa, Ticaret ve Nafia Nazırı Zihni Paşa, Orman ve Maden Nazırı Selim Paşa ile Maarif Nazırı Haşim Paşa iştirak etmişlerdir. Yemek esnasında Alman Büyükelçi Marschall von Biberstein, gerek kendisine gerekse Stosch eğitim gemisi mürettebatına gösterilen ilgi ve alakadan duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve Sultan II. Abdülhamid'e teşekkürlerini arz etmiştir¹⁵³. Ziyafet saat üçe doğru sona ermiş ve misafirler, kendilerine tahsis edilen arabalarla Yıldız Sarayı'ndan ayrılmışlardır¹⁵⁴.

13 Aralık günü İstanbul'a gelen Stosch eğitim gemisi, yaklaşık bir hafta burada kaldıktan sonra, 19 Aralık günü saat 07:30'da demir alarak İskenderiye Limanı'na gitmek üzere, İstanbul'dan ayrılmıştır¹⁵⁵.

148 "Tütünya Salonunda Ziyafet", 15 Kanun-ı Evvel 1904, s. 2.

149 "Stosch Alman Mektep Sefinesi", *Tercüman-ı Hakikat*, 16 Kanun-ı Evvel 1904, s. 3.

150 "Stosch Mektep Sefinesi", *Tercüman-ı Hakikat*, 17 Kanun-ı Evvel 1904, s. 2-3.

151 "Ziyafet-i Seniyye-i Cenâb-ı Mülûkâne", *Tercüman-ı Hakikat*, 19 Kanun-ı Evvel 1904, s. 2.

152 "Teşrif-i Şahane", *Tercüman-ı Hakikat*, 19 Kanun-ı Evvel 1904, s. 2.

153 "Arz-ı Teşekkür", *Tercüman-ı Hakikat*, 19 Kanun-ı Evvel 1904, s. 2.

154 "Misafirinin Avdetleri", *Tercüman-ı Hakikat*, 19 Kanun-ı Evvel 1904, s. 2.

155 "(Stosch) Alman Mektep Sefinesi", *Tercüman-ı Hakikat*, 20 Kanun-ı Evvel 1904, s. 4.

Sonuç

II. Wilhelm, Almanya’da tahta çıktıktan sonra ilk resmi yurtdışı ziyaretini 1889 yılında Osmanlı Devleti’ne gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretin birçok siyasi ve ekonomik sebepleri bulunmakla birlikte, II. Wilhelm ile Sultan II. Abdülhamid arasında bir dostluğun başlamasına da vesile olduğu sonucuna ulaşılabilir. Nitekim II. Wilhelm 1889 tarihindeki ilk ziyaretinin ardından, 1898 ve 1917 yıllarında da Osmanlı Devleti’ni ziyarette bulunmuştur. Her fırsatta Osmanlı Devleti ile ilişkilerini geliştirme çabası içerisinde olan Kaiser, 1895 yılından itibaren de her sene, Alman donanmasında bulunan eğitim gemilerinden birini Osmanlı sularına göndermeye başlamıştır.

Alman eğitim gemilerinin Osmanlı sularındaki seyahatlerini, sadece dostane ilişkilerin bir neticesi olarak algılanması pek de doğru olmaz. Zira bahsi geçen eğitim gemilerinin Osmanlı sularında “uğramadan geçmedikleri” limanlar, Beyrut ve Yafa limanlarıdır. Nitekim bölgedeki Alman kolonileri, Alman İmparatoru için göz ardı edilemeyecek derecede öneme sahiptir. Dolayısıyla Moltke, Charlotte, Gneisenau, Stein ve Stosch eğitim gemilerinin Osmanlı sularındaki seyahatlerini, hem bir dostluk göstergesi hem de bölgedeki Alman kolonilerini canlı tutmaya çalışan, onlara destek olan ve bölgedeki Almanlara maddi-manevi “yanındayız” mesajını taşıyan gemiler olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca II. Wilhelm’in ve oğullarından Prens Adalbert’in bölgeye gerçekleştirdikleri ziyaretler, Almanya’nın Ortadoğu’ya olan ilgisini açıkça ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, yukarıda bahsi geçen eğitim gemilerinin, Beyrut ve Yafa’dan dönüşte İstanbul’a uğramaları, gemilerin komuta kademelerinin padişah tarafından kabulü, onurlarına verilen ziyafetler vb. hususlar, iki devlet arasındaki ilişkilerin gelişmesini de sağlamıştır.

Bu bağlamda gelişen ilişkiler, kısa süre içerisinde Almanya ile Osmanlı Devleti’ni müttefik haline getirmiştir. Nitekim, II. Abdülhamid dönemiyle birlikte başlayan Türk-Alman yakınlaşması, II. Meşrutiyetle birlikte iktidara gelen İttihat ve Terakki yönetimi tarafında da devam ettirilmiştir. Netice itibarıyla, XIX. yüzyılın sonlarına doğru gelişmeye başlayan Türk-Alman ilişkileri, bu iki devletin I. Dünya Savaşına müttefik olarak iştirak etmeleri neticesini ortaya çıkarmıştır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)

- BEO. 1606-120433. (19.N.1318/10 Ocak 1901).
BEO. 1606-120423 (03.L.1318-24 Ocak1901)
BEO. 1610-120680(03.L.1318-24 Ocak1901).
BEO. 1612-120844 (9.L.1318-3 Şubat 1901).
BEO. 2169-162614. (24.C. 1321/16 Eylül 1903).
BEO. 2206-165387. (7.Ş.1321/28 Ekim 1903).
BEO. 2208-165535. (8.Ş.1321/29 Ekim 1903).
BEO. 1727-129463. (18.C.1319/2 Ekim 1901).
BEO.1731-129823. (27.C.1319/11 Ekim 1901).
BEO. 1733/129906. (1.B.1319/14 Ekim 1901).
BEO. 1899-142387. (2.Ca.1320/7 Ağustos 1902).
BEO. 2458/184342. (27.N.1322/5 Aralık 1904).

Dahiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT)

- DH.MKT. 2446-41 (05.L.1901-26 Ocak 1901
DH.MKT. 2448-107. (13.L.1318/03 Şubat 1901).
DH.MKT. 2537-47. (15.C.1319/29 Eylül 1901).
DH.MKT. 2554-123. (29.B.1319/11 Kasım 1901).
DH.MKT. 609/23. (9.Ş.1320/11 Kasım 1902).

Hariciye Siyasi (HR.SYS.)

- HR.SYS. 21-25 (26 Aralık 1904).
HR.SYS. 21-16. (29 Eylül 1903).
HR.SYS. 20-42. (5 Kasım 1901).
HR.SYS. 21-30. (26 Kasım 1905).
HR.SYS. 21-9. (26 Eylül 1902).

İrade Hariciye (İ.HR.)

İ.HR. 374/1319-B-1. (1.B.1319/14 Ekim 1901).

İ.HR. 381-1320. (7.Ş.1320/9 Kasım 1902).

İ.HR. 385-1321/C-08. (24.C. 1321/16 Eylül 1903)

İ.HR. 386-1321/Ş-03. (7.Ş.1321/28 Ekim 1903).

İrade Hususi (İ.HUS.)

İ.HUS. 85-1318/Ş/71. (16.Ş.1318/9 Aralık 1900)

İ.HUS. 86-1318/N/33 (19.N.1318-10 Ocak1901)

İ.HUS. 86-1318/L/03 (03.L.1318-24 Ocak1901)

İrade Taltif (İ.TAL.)

İ.TAL. 319-1321/N-105. (3.N.1321/22 Kasım 1903).

İ.TAL. 319-1321/N-166. (4.N.1321/23 Kasım 1903).

İ.TAL. 263-1319/B-042. (13.B.1319/26 Ekim 1901).

İ.TAL. 291-1320. (5.N.1320/6 Aralık 1902).

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV.)

MV. 98/B-232 (23.Ş.1318/16 Aralık 1900).

Yıldız Sadaret Hususi Evrakı (Y.A.HUS.)

Y.A.HUS. 338-52 (9.Ca.1313-28 Ekim 1895)

Y.A.HUS. 402-100. (9.N.1317/10 Ocak 1900).

Y.A.HUS. 412-82. (25.Ş.1318/18 Aralık 1900).

Y.A.HUS. 411/105. (5.B.1318/29 Ekim 1900).

Y.A.HUS. 413-17. (12.L.1318/2 Şubat 1901).

Y.A.HUS. 412-116 (12.N.1318-3 Ocak 1901).

Y.A.HUS. 432-86. (27.R.1320/3 Ağustos 1902).

Y.A.HUS. 453-2. (1.Ca.1321/26 Temmuz 1903).

Y.A.HUS. 418-67. (18.R.1319/04 Ağustos 1901).

Y.A.HUS. 491/92. (19.C.1323/21 Ağustos 1905).

Y.A.HUS. 507-77. (29.N.1324/13 Ekim 1906).

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV)

Y.MTV. 197-141. (24.Ş.1317/27 Aralık 1899).

Y.MTV. 208-155. (28.B.1318/21 Kasım 1900).

Y.MTV. 209/80. (15.Ş.1318-8 Aralık 1900).

Yıldız Perakende (Y.PRK.)

Y.PRK. 29-86 (05.L.1318/26 Ocak 1901).

Yıldız Perakende Askerî Maruzât Evrakı (Y.PRK.ASK.)

Y.PRK.ASK. 176-61. (15.B.1319/28 Ekim 1901).

Y.PRK.ASK. 177-4. (27.B.1319/9 Kasım 1901).

Y.PRK.ASK. 205-16. (9.B.1321/1 Ekim 1903).

Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi (Y.PRK.BŞK.)

Y.PRK.BŞK. 63-50. (29.B.1318).

Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik (Y.PRK.EŞA.)

Y.PRK.EŞA 37-9. (26.Ş.1318/19 Aralık 1900).

Y.PRK.EŞA. 37-41 (19.L.1318-09 Şubat 1901).

Yıldız Perakende Evrakı Hazine-i Hâssa (Y.PRK.HH.)

Y.PRK.HH. 33-31. (11.B.1319/24 Ekim 1901).

Yıldız Perakende Hariciye Nez. Maruzatı (Y.PRK.HR.)

Y.PRK.HR. 32-21. (5.Ş.1320/7 Kasım 1902).

Yıldız Perakende Maliye Nez. Maruzatı (Y.PRK.ML.)

Y.PRK.ML. 22-38. (10.B.1319/23 Ekim 1901).

Yıldız Perakende Name-i Hümayun Evrakı (Y.PRK.NMH.)

Y.PRK.NMH. 8-52. (26.Ş.1318).

Yıldız Perakende Teşrifât-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK.TŞF.)

Y.PRK.TŞF. 6/97. (15.Ş.1320/17 Kasım 1902).

II. Kitaplar

GRÖNER, Erich, *Die Deutschen Kriegsschiffe 1815-1945*, München 1982.

HANSEN, Hans Jürgen, *Die Schiffe Der Deutschen Flotten (1848-1945)*,
Bechtermünz Verlag, Augsburg 1998.

OSMANOĞLU, Ayşe, *Babam Abdülhamid*, Güven Yayınevi, İstanbul 1960.

WİSLİCENUS, Georg, *Deutschlands Seemacht*, Leipzig 1896.

III. Makaleler

- ALKAN, Necmettin, "Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kayser II. Wilhelm'in 1898 Şark Seyahati", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı XXXI, İstanbul 2008.
- BATUR, Afife, "Alman Çeşmesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul 1993.
- BAYRAKTAR, İlona, "Kaiser II. Wilhelm'in İstanbul'a Üç Ziyareti ve Hediyeler", *İki Dost Hükümdar, Sultan II. Abdülhamid Kaiser II. Wilhelm*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2010.
- GENCER, Mustafa, "Osmanlı-Alman Münasebetleri Çerçevesinde Şark Meselesi", *Türkler*, Ed. Hasan Celal Güzel - Kemal Çiçek - Salim Koca, Cilt 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- KARACAGİL, Ö.Kürşat, "Alman İmparatoru İstanbul'da (1917)", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 6, Sayı 12, Ankara 2013.
- KARACAGİL, Ö.Kürşat, "II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğunu Ziyareti ve Mihmandarı Mehmed Şakir Paşa'nın Günlüğü (1898)", *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, Cilt 24, Sayı 2, İstanbul 2014.
- ORTAYLI, İlber, *İkinci Abdülhamid Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları, Ankara 1981.
- SOY, H. Bayram, "II. Wilhelm, Weltpolitik ve II. Abdülhamid", *Türkler*, Ed. Hasan Celal Güzel - Kemal Çiçek - Salim Koca, Cilt 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- ŞEHSUVAROĞLU, Bedi N., "Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Yurdumuzu Ziyaretleri", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı 6, İstanbul 1972.
- TRUMPENER, Ulrich, "Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
- YAZICI, Nurcan, "Türk-Alman Dostluğunun Hatırası/Nişânesi, Sultanahmet'teki Alman Çeşmesinin İnşa Süreci ve Bir Çizimin Düşündürdükleri", *İki Dost Hükümdar, Sultan II. Abdülhamid Kaiser II. Wilhelm*, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 2010.
- ZUVİÇ, Marijan, "The Never Ending Story of Training Ships", *Transactions on Maritime Science*, Vol. 1, No.2, Split-Croatia 2002.

IV. Süreli Yayınlar

Ahenk

Daily Los Angeles Herald

İkdam

Servet

Tercüman-ı Hakikat

The New York Times